

Держава капіталу

Дуже сильного ворога має робітництво та селянство Японії в особі капіталістичного господарства, суспільства і уряду своєї країни, — може, навіть дужчого, ніж по інших капіталістичних країнах. І це тому, що офіційний державно-господарський лад Японії має деякі неофіційні, але міцні своєрідності.

Японія з 1889 року — конституційна монархія; керується вона мікадо (імператором) і парламентом, що складається з двох палат: вищої — палати перів, і нижчої — палати депутатів. Коли видається закон, то треба щоб його ухвалили нижча, а потім вища палата, і затвердив мікадо.

Виборче право до палати депутатів (за останнім законом 1925 року) шириться тільки на мужчин, не молодших од 25 років і що платять не менше 3 карбованців податку на рік.

Нижчу палату мікадо може розпустити, а вищої не може. Вища ж палата має право брати участь у зміні закону про нижчу палату. Вища палата складається з аристократії, бюрократії і воєнщини: князі та маркізи є членами верхньої палати по праву народження на все життя; од віконтів, графів та баронів представники обираються на 7 років; вищі бюрократи ідуть у палату перів за призначенням од мікадо; од найбільших капіталістів члени виборні. Та навіть і тут аристократії і фінансовій буржуазії честь не одна: аристократи можуть бути членами палати у 25 років, а для представника од буржуазії — вимагається ценз віку не менше 30 років.

Крім того, при мікадо є ще Таємна Рада з вищою бюрократією, воєнщини та міністрів. (Її рішення проймають для мікадо тільки дорадче значіння).

Це — офіційний бік державного ладу.

Як бачимо, він сам по собі надто далекий од демократичности.

Але крім того, він має ще деякі своєрідності, що впливають з історії утворення сучасного господарського ладу і державности в Японії.

Поперше, за японським звичаєм і навіть наукою, влада мікадо — „божеського походження“, і сам мікадо, — нащадок богів; навіть у конституції він офіційно титулується „божественним імператором“; і найученіший дослідник або історик не має права виявити будь якого сумніву в цій істині; цю дурницю з серйозним виглядом проголошують професори студентам з катедр. Таким чином влада мікадо може бути необмеженою, і офіційна конституція нічого тут зробити не зможе. І коли Японією справді править дійсно буржуазія, а мікадо провадить якраз її політику, то це не через писану конституцію, а тому, що фінансова, промислова та торговельна буржуазія фактично всесильні, і цю всесильність втілює державний та господарський апарат.

Згадаймо одну подробицю: до останніх часів, крім офіційних органів влади, існує ще неофіційна рада „Генро“, що без її поради і думки ні мікадо, ні міністри нічого не починають. Цю раду ніхто не призначав, не обирав і не обирає; вона склалася ще 1868 року із безпосередніх учасників перевороту, із керівників тих родових округ (кланів), що були

привідцями революції. Нині поки що живий (коли пишеться ця книжка) тільки один з Генро—князь Сайондзі, і, хоч йому вже біля 90 років, але його порада має таку саму вагу, яку мало і все Генро.

Чому це так? А тому, що інтереси Генро тісно зв'язані з інтересами вищих землевласницьких, аристократичних, бюрократичних і фінансово-промислових кол Японії.

Як ми вже згадували, ті клани, що почали революцію 1868 року, розхапали в свій час і джерела багатства, і керівничі посади.

Родова основа та зв'язки зберігаються в практиці японських провідних кіл і понині. Розвиваючи ці зв'язки, об'єднуючи підприємства, садовлячи на посади своїх родичів, сватів, клієнтів, залежних людей тощо, ці керівничі родові купки утворили протягом минулих десятирічь таке переплетення інтересів, що вся верхівка Японії—це немов клубок взаємозв'язаних і взаємозалежних людей і інтересів.

Ніде в світі,—навіть у Америці,—немає такого міцного зрощення капіталу, землевласництва і бюрократії,—інтересів приватних фірм, державного господарства і політики,—як у Японії.

Візьмімо приклади. Одними з діяльних учасників перевороту 1868 року були представники кланів Сацума (провінція на о. Кю-Сю) і Цйосю (провінція на півд.-зах. Ніпона). І от понині в руках представників цих кланів—родичів їхніх головних родів, сватів, земляків і т. д.,—у роду Сацума—майже всі галузі морської військової справи, а у Цйосю—суходільно-військові справи.

І це не тільки в державних посадах, а і в промисловості, і в торгівлі, і в колоніях. Проводять та земляки клана Сацума посідають морське міністерство, ідуть на морську службу в військо, вони мають акції в морських колоніальних підприємствах, в кораблебудівництві, в металургії, в лісових справах та інших галузях промисловості, що обслуговують кораблебудівництво. Роди, що походять з клана Цйосю або зв'язані з ним так само охоплюють усі безпосередні керівничі і допоміжні галузі військової справи, і в політиці тримаються переважно курсу на суходіл, для чого і розвиває Японія військову справу.

Революція 1868 року не побила февдального дворянства, як одвертого ворога, а засмоктала його, втягнула у вир капіталістичної спекуляції, зробила його самобуржуазією.

Аристократи Японії нині — це разом і фінансисти і торгівці, і офіцери, і міністри, і чиновники, — і їхні інтереси в основному спільні з інтересами тих класів буржуазії, що висунулися опісля з купецьких шарів суспільства.

Де б не трапилось бути мандрівникові на Тихому океані, в районі впливу японського капіталу, він обов'язково наштовхнеться на двоє прізвищ, що визиватимуть з вивісок банків, з отелів, з пароплавів, залізниць, газет, — звідусіль, куди не глянь. Це — Міцу і Міцубісі.

Значіння цих велетнів фінансового капіталу в Японії безмежне; мало сказати, що це — держави в державі: ці фірми-держави керують самою державою.

От що писав один американський мандрівник з
вразінь своїх про Японію:*)).

„Ви можете приїхати в Японію пароплавом, що належить
Міцуї, вийти в порті, що його влаштував Міцуї, доїхати в
трамваї, що належить Міцуї до готелю, збудованого тим же
Міцуї і лежачи на ліжку, купленому у Міцуї, читати видану
Міцуї книжку при світлі лампочки, зробленої на Міцуївському
заводі. А ранком, напиться чаю з складів Міцуї з цукром його
ж плянтацій, піти в універсальну крамницю Міцуї і придбати там
усе, починаючи з хатньої обстанови і до діамантів“.

Та це й не дивно, бо ось тільки найголовніші під-
приємства фірми: дванадцять страхових компаній; банк
Міцуї з капіталом близько 100 мільйонів карбованців
і з філіями по всьому світі; цементне виробництво;
консервоване молоко; три сахарних компанії; три
фірми хемічних заводів, цинк, електро-технічний та
машинобудівельний завод; заводи виробництв текстиль-
ного, шкіряного, броварного, ливарного, целулоїд-
ного; ткацькі станки, металургійні заводи „Японська
сталь“ (капіт. 30 мільйонів), кокс, лісова промисловість,
вугляні копальні в Японії та на Формозі, електро-
силові станції; торгівля—шовком, лісом, машинами,
металами, прядивом, текстилем, бавовною, пивом, жень-
шенем**); універсальні крамниці Міцукосі (існують
300 років); товарні склепи у всіх головних портах та
торговельних центрах, нафтові станції для власної
фльоти; власне пароплавство з кількох десятків великих
пароплавів, сахалінська нафта (концесії на нашій

*) Цитуємо в перекладі за К. А. Хариским: „Япония в прош-
лом и настоящем“.

***) Китайська лікувальна рослина (корінь), що росте, між іншим,
і в нашій Приморщині.

частині острова), розвідки нафти у Східньому (Китайському) Туркестані, радіо в Китаї, компаньонська участь у англійських вугляних підприємствах і т.інш. *)

Власність голови фірми оцінюється в 300 мільйонів ен.

Але й це не все: головне ж те, що коли в Японії біля влади стоять прибічники морського імперіялізму, то це і визначає, що править фірма Міцуї. А коли у влади стоять видвиженці другої, конкурентської фірми — Міцубісі, то й тоді інтереси Міцуї не втрачають ваги і все таки впливають на економіку і на політику країни.

Найвидатніші діячі японської імперіялістичної політики, як наприклад, ген. Танака — колишній провідир партії Сейюкай — та інші, тісно зв'язані з цією фірмою.

Ще більшу вагу, ніж фінансовий організм фірми Міцуї, має такий же велетень — фірма Міцубісі.

Ця фірма не має трьохсотлітнього купецького стажу, як Міцуї, а з'явилася вже в часи промислового капіталізму.

Почала вона розгортатися з війни 1894 року, розбагатівши на транспорті війська та на військовому постачанні.

Нині основна база її — металургійна та гірничо-промисловість, а це, коли взяти на увагу мілітаристичний (войовничий) розвиток Японії і швидкий зріст індустрії та залізничного будівництва в колоніях — основа японського промислового розвитку.

*) За К. А. Харнским: „Япония в прошлом и настоящем“.

Докладний перелік багатств Міцубісі посів би ще більше місця, ніж попередній. Перелічимо тільки головні галузі промисловости, де ця фірма панує: пароплавна кампанія „Ніпон - Юсен Кайся“, величезне державне кораблебудівництво і зброебудівництво в Нагасакі, кораблебудівництво в Кобе та в Хіросіма, механічні заводи, сталь, залізо, страхові компанії, банки, заводи машин внутрішнього спалення, електротехніка, власне пароплавство і т. інше. Кожну галузь експлуатує окрема фірма з капіталами в десятки мільйонів кожна.

Гірничу промисловість Міцубісі охоплює більш ніж 600 кв. кілометрів вугляної площі і 320 кв. км, рудної в Японії та величезні вугляні площі на Сахаліні.

На Формозі, в Манчжурії і в інших місцях фірма Міцубісі має величезні лісові розробки.

І знову таки, крім багатосотенмільйонної власности і багатомільйонних прибутків — фірма Міцубісі має своїх людей в урядових і керівничих колах, Сідохара — зять барона Івасакі — голови фірми Міцубісі, — мін. зак. справ; проводирі політичної партії Кенсейкай і багато інших видатних діячів Японії зв'язано з торговельною фірмою Міцубісі; та й увесь царський двір і родина — компаньони Міцубісі у найбільших підприємствах. Простеживши стосунки між інтересами приватних фірм в Японії і так званими „інтересами держави“, що виявляються в політиці, легко помітити, що більшість Японії належить кільком торговельно-промисловим фірмам, як Міцубісі, Міцуї, Асано, Ясуда, Окура, Сумітомо, Фуракава („король міді“) та інші,

і що ця фактична влада знаходить своє міцне політичне забезпечення в уряді, парламенті і бюрократичному апараті.

Більше, ніж де б то не було, в Японії зосереджена в одній, порівняно невеликій купці фінансових магнатів міцна зрощеність інтересів приватних капіталістичних фірм, землевласництва, державного господарства, бюрократії і придворної аристократії.

У найяскравішій формі Японія є зразком держави, де фактично господарює і керує невелика група представників фінансового капіталу, або, як кажуть — «фінансової олігархії» *).

Політичні партії буржуазії

Буржуазні політичні партії є у Японії, але вони дуже відмітні од буржуазних політичних партій Європи та Америки. Поперше, — вони не масові; це, швидше, купки дільців, об'єднаних не на якихось глибоких принципових основах, а на спільності біжучих комерційних інтересів та заходів, і біля певної політичної фігури чи особи.

Ріжниця між програмами цих партій незначна і коріння її в більший чи менший близькості або до промислово-землевласницьких або до сутопромислових кіл.

А спільне у них — це небажання ніяких корінних змін ладу і люта ненависть до усяких лівих „бунтівників“, особливо до комуністів.

*) Олігархія — правління замкненої купки.

Найвидатніші партії такі:

1) Кенкіукай — це купка найправіших реакціонерів палати перів; складається з аристократії і частини вищої воєнщини.

2) Сейюкай — найстаріше політичне угруповання: колись виявляла інтереси землевласників, а нині, коли інтереси землевласників усе більше зливаються з інтересами промисловців (бо всі землевласники — разом і промисловці) — є партією аграрно-промисловою. Консервативна. Горнутья до неї дрібніші промисловці-землевласники. Помітно виявляється тісний зв'язок її з фірмою Міцуї. З цієї партії не раз складалися кабінети міністрів. Лідер — Такахасі — видатний політичний діяч. Партія і її лідер дуже зацікавлені в захватницькій політиці в Манчжурії та Монголії. Ця ж група особливо настирливо провадила інтервенцію в Сибіру і на Далекому Сході.

3) Кенсейкай — конкурентка Сейюкай; так само аграрно-промислова партія, але з перевагою інтересів великої фінансово-промислової буржуазії і великих землевласників. Тісно зв'язана з фірмою Міцубісі.

Видатні діячі її, Вакацукі (був. гол. ради міністрів), Накано, Сенгоку (був. мін. залізн. шл.) та інші.

Кокусін - Курабу („Курабу“ — перекручене японською вимовою слово „клуб“) — утворена для охоплення дрібної буржуазії; декларувала себе, як „поступову“, виступала з ліберальними заявами, у програмі ставила „реформи адміністративної системи“, „боротьбу за загальне виборче право“, „народню дипломатію“ тощо і страшенно лаяла консервативну партію Сейюкай.

А 1925 року об'єдналася з „Сейюкай“, коли та вийшла з уряду і стала в деяку опозицію до уряду, утвореного тоді з представників партії Кенсейкай.

Сейюхонто — група, що 1924 року одкололася од Сейюкай із-за того, що Сейюкай в цілому не згодилась підтримувати бюрократично-реакційного міністерства Кіюура, що його обстоювала ця група. Лідер — Токанами, кол. начальник поліції і міністр внутрішніх справ.

За останній час із Сейюкай, Кокусін-Клуба і „Цюсей“-Клуба утворилася ще нова партія, (власне — парляментська група) Ріккенсюкай; що її лідером є генерал Танака — нинішній *) прем'єр-міністр Японії.

Наскільки мінливі програмні позиції цих партій можна бачити з таких прикладів.

1923 року партія Сейюкай гостро боролася проти проекта загального виборчого права, і одноголосно провалила його. А через рік, коли од Сейюкай одкололась група Сейюхонто, і партія опинилась в опозиції до уряду Кіаура, Сейюкай вступила в союз з прибічниками загального виборчого права і взяла на себе обов'язок обороняти його. І знову таки, звідси зовсім не випливає, щоб ця оборона пішла далі слів і обіцянок.

Або от іще: бували випадки, коли в лідери партії запрохувалось видатну особу, що до тієї партії не належить, і в зв'язку з цим вироблялось відповідне погодження і зміни в програмі.

*) 1929 р.

Взагалі буржуазні партії Японії безпринципні, гнучкі, діляцькі, як комерційне підприємство, та такими вони й є по суті, обслуговуючи політичною спекуляцією владу капіталу.

Культура.

Ми навмисно одсунули наприкінці відомості про культуру Японії, бо культурні особливості цієї країни стоять у тісній залежності од особливостей її швидкого промислового розвитку.

Основна своєрідність Японської культури — дивовижна на наше око переплутаність велебно - повільних, застиглих і витончених форм старовинної китайської культури з високою європейською технікою і напруженим темпом життя XX століття. Ті форми, в які виливається це сполучення, викликали безліч пояснень і здогадок.

Часто доводиться чути заявлене твердження, що японці — просто „мавпи“, що вони лише зверху помазані європейською культурою, а по суті — „дикі азіати“, і т. ін.

Це дурниця, що диктується лише чванством європейців - колонізаторів.

Насправді сполучення своєрідних власних і європейських культурних форм досить економно і доцільно визначається капіталістичним розвитком і пристосовується до його потреб.

До того, звичайно, не можна говорити про культуру великої, багатонаціональної старої країни, з довгою драбиною соціальних станів, як про щось єдине.

Ви проїздите сільськими місцевостями, рибалками, глухими ремесничими закутками: ви побачите злиденну змучену постать селянина під дощем, по коліна в воді на рижовому полі, з первобутнім, з довгої трави зробленим (немов куль соломи нап'ятий на чоловіка) плащем на спині, у гостроверхому трав'яному брилі, як він шпортляється біля поливної загати, або зігнувся на городі; ви побачите, як біжить у голоблях дженерікша (людина-коняка) або тягають на плечах величезні тягарі вантажники, одягнені в куценькі балахони з великою міткою на спині—і на вас дихне далеким середньовіччям. Але поруч тут же на шляху, чи вулицею, гуде трамвай; скрізь засновано проводами, кабелями, сьє електрика, — гремить індустрія сьогоднішнього дня. У хлібороба в руках первісне кайло, сапа, лопата, а дредновти — за останнім словом техніки і зроблені до останнього цвяха на японських заводах. І те й інше потрібно хазяїнові: для нього немає рації замінити рікшу конякою і вантажника — механічним устаткуванням: голодна людська сила дешевша за кінську.

Коли ви десь надвечір глянете на людний майдан, чи на вулицю міста, — як тихо снує, без галасу, без гомону, розминаючись, густа людська каша — чоловіків у кірімонах, жінок у кімоно з величезними широкими рукавами замість кишень, зі згортками на спині, немов крила велетенського метелика, вам здається, що ви в дивному, чужому незнайомому світі. Чудно дивитись на безконечні поклони та присідання знайомих, коли кожен, кланяючись, з-під лоба поглядає на другого, щоб поклонитись самому останнім, щось зтиха пришіптуючи і втягаючи за кожним словом крізь зуби

з присвистом дух, — дивними здаються і ці надто пересолоджені форми ввічливості і екзотичний непристосований до вільних рухів одяг, і цокання дерев'яних ходачків ослінчиків по брукові, — немов усе це виринуло з давніх століть. А поруч — військові в галіфе і звичайнісіньких мундирах, пихато-ввічливі офіцери, матроси в темносиніх „форменках“ — таких самісіньких, як в Севастополі або в Ленінграді, жакетки, сюртуки, візитки, авто, мотоцикли. І все це — старе й нове — не тільки не заважає одно одному, а немов би досить ладно підпорядковане якійсь загальній хазяйській настанові. Коріння старої японської культури, що і понині є культурою мас, — китайське: японці сами себе вважають за учнів китайців. Дрібне селянське господарство, патріархальні стосунки в родині, в роді, в племені і нарешті в февдальному князівстві утворювали основу цієї культури. Буддійські манахи з Китаю, що принесли з собою і китайську письменність, китайські та корейські вчителі, учні, ремесники, художники, поети розвивали її, обґрунтовуючи і зміцнюючи нею спочатку февдальну, а потім — централістичну монархію.

Японці засвоїли китайську письменність, що в ній для кожного поняття є окремий значок (гієрогліф), і що розуміння її через те не залежить од вимови; тому японське письмо може читати і розуміти китаєць, сіаєць, тонкінець, кореець і взагалі кожен, хто знає китайське письмо *). Та і в усній японській мові дуже

*) Китайським письмом користується на світі культура біля 600.000.000 людности. Воно дуже тяжке для вивчення, але вивчивши його, можна за допомогою олівця та клаптика паперу „говорити“ з китайцем або японцем, не знаючи мови.

багато перекручених китайських слів, бо самі японці здавна вважають китайську вимову гієрсліфів точнішою і досконалішою.

Під китайськими впливами розвивалися японські ремесництво, література, малярство, різбярство, скульптура, філософія і навіть архітектура. З Китаю ж прийшла і одна з найпоширеніших релігій країни — буддизм, що потіснив собою прадавню японську релігію „Сінто“ — шанування предків.

Релігійного фанатизму в тих лютих формах, якими відзначається релігійний дурман на заході, у японців непомітно. Деякі з дослідників навіть висловлюють думку, що японці „нерелігійні“. Останнє твердження, звичайно, невірне; не може не бути релігійности в країні, де 45% людности — селянство; але великого місця в житті релігія не посідає.

Буддизм легко зживається з „Сінто“ і навіть залічує деяких сінтоїських богів у буддійські святі. Крім сінтоїстів та буддистів, є японці християни — католики, лютеране і православні. (Православну місію засновав російський місіонер ероманах Николай; вона існувала на субсидії царського уряду і налічувала 36.000 парахвіян, для чого утримувались там архирей, собор у Токіо, кілька церков, духовна семінарія, жіноча епархіальна школа і т. ін. Нині вона доволуче жалюгідне існування).

Ставлення маси до релігії досить формальне; храми одвідують „за для годиться“, але все таки одвідують. Як побутове явище відзначається, що де-хто виконує разом і обряди „сінто“ і обряди буддизму. Храмів багато. Самих тільки буддійських 1918 року

налічувалось 71.681, що їх обслуговувало 52.250 бонз (ченців), а є ж і ще, може хіба трохи менше, синтоїських та різних інших. У богоміллі головне — виконання обрядів та церемоній.

Проте останніми часами на релігію знову скинув прихильним оком уряд.

Усі східні газети 1923 року обійшов випадок, що найкраще малює роль релігії на послугах у керівничої класи капіталізму.

Тодішній міністр внутрішніх справ і начальник поліції Токанамі (що ми про нього згадували вище, як про лідера реакційної партії Сейюхонто) скликав до себе представників усіх релігійних течій, церков та сект (буддистів, синтоїстів, християн, мусульман і рабина) і звернувся до них з такою пропозицією:

„Увесь світ переживає нині жахливу хвилю поширення руйнаційних „червоних ідей“. Поліція бореться з ним, але мало що може вдіяти. Чував він — Токанамі — що на заході в таких випадках стає в пригоді релігія. Хоч сам він у релігіях не дуже тямиться, і ще не виробив собі певного погляду на якусь із них, але певен, що народові релігія дуже потрібна. А тому він закликає релігійних діячів одкинути свої дрібні розходження і об'єднати сили на допомогу поліції в боротьбі з небезпечними ідеями, що ширяться в простому народі *).

Через рік таке об'єднання здійснено. А згодом політично-виховна діяльність релігій набрала

*) Яп. газ. „Осака Майніці“ 1923; газ. „Красное Знамя“ 1923, ст. „Обозревателя“; К. Харнский „Япония в прошлом и настоящем“. (Переказую по пам'яті. М. Н.).

ще більшої жвавості. Нині працюють в Японії за американськими зразками „Спілка Буддійських Юнаків“, „Спілка Буддійських Молодих Жінок“, такі самі християнські „спілки“, усякі релігійні благодійні та учбово-виховні організації.

І все це разом намагається прищеплювати та обєрігати патріотизм, покору до вищих, вірність прадідівським звичаям, пошану до власности, тобто те, що потрібно для влади капіталу.

Побутово-культурний розвиток Японії іде надзвичайними кроками: од млявої самотності до новітніх культурних форм перехід відбувається без посередніх стадій: коней, екіпажів мало; од рікші та носилок — до автомобіля і електрозалізниці; од лопати до велетнів індустрії; од списів та середньовічних шабель до дредновтів, аероплянів, новітніх гармат; од паперового ліхтарика — до електрифікації, що владно проходить у побут.

Проте, що не вадить „хозяїнові“ із старого — те живе поруч європейської культури. Цокають на асфальті дерев'яні ходачки в формі ослінчиків на двох підпірках, бігає рікша в голоблях, рябіють кірімони; а найживучіша дегенька, немов іграшкова архітектура будинків, де більш паперу і дощечок, ніж солідного будівельного матеріалу. Тільки цей тип, — а з другого боку — найміцніший залізо-бетон — придатні для країни постійних землетрусів.

Багато дещо до нового пристосовується із старих звичок: вдома — по-старому; приходячи з посади, чиновник, міністр і інтелігент купається (доречі — миються чоловіки і жінки разом, — поняття умовного

сорому од виду голої людини у японців немає), одягає кірімон, ходить босим або в солом'яних сандалях по чистих, як настільник, тонко плетених матках підлоги, сидить підібгавши ноги за низеньким столиком з чайним наряддям, — одне слово, він цілком — у старій Японії. До цих звичок пристосовані навіть спальні вагони залізниць: ліжка широкі, де можна сісти з ногами; біля ліжок — японські сандалії і кірімон; переодягайся і почувай себе, як дома.

Разом з електрикою предметом масового вжитку в Японії є газета.

Японія — країна преси. Газету читає кожен, хто вміє читати — од міністра до дженрікші. (Друк різними на дошках клішами японці перейняли в китайців дуже давно — більш 1160 років тому, а складання з окремих літер запозичили у корейців на початку XVII століття).

Газет багато, і поширеність їхня велика: 200.000 — 300.000 тиражу — це звичайне явище; газета „Осака Майніці“ сягає до 2 мільйонів щоденно; до мільйона доходить „Токіо Асахі“. Японські газети не мають сталого напрямку. Усі вони бульварні. Це великі і багаті комерційні підприємства, де друкується на споживу читачеві те, що може так чи інакше дати прибуток видавцеві. Галасливістю, брехливістю, всезнайством японська преса далеко перегнала навіть, славетну цими властивостями американську пресу. „Воля слова“, з міщанського погляду, досить широка: майже цілком вільно можна лаяти видатних людей, державних діячів („мікадо“, як „божество“ — ні в яким разі!); можна лити брудноту й помії на кого завгодно

перемивати кісточки, шпортлятись у брудні^х білизні. Але все це — в межах визнання основи буржуазного добробуту — власности, і не зачіпаючи японського монархізму. А от, коли б газета наважилась висловити якусь думку в оборону комуністів або комунізму, то з нею зробили б таке саме, як і з самим комуністом. Не помітно також, щоб газети зачіпали важливі й серйозні біжучі пляни уряду. В найрішучіші моменти про найважливіші політичні справи газети, немов змовившись, мовчать, або немов за командою, починають тлумачити щось одне.

Газети в Японії — величезна і дуже зброя в руках хазяїнів ладу, щоб тримати голови маси в тумані власницьких і патріотичних забобонів.

Комуністичної преси немає.

Колоніальна політика

Швидкий темп промислового розвитку штовхає Японію шукати ринків для збуту продукції. З другого боку, недостача залізних руд, вугілля і особливо нафти, а також бавовни та іншої сировини змушує шукати джерел сировини. Все це разом спричинюється до лютої гонитьби за колоніями, до жорстокої і настирливої імперіялістичної політики Японії.

У керівничих колах Японії здавна визначилося дві імперіялістичних течії: одна, що вбачає будучину Японії на морі, підтримує морські імперіялістичні заходи, дбає про флоту і скеровує захватницькі намагання в першу чергу на південь та на узбережжя

Китаю; і друга, що прагне захопленя на азійському суходолі, зокрема — в Манчжурії, Монголії, Північному Китаї і, — один час гостро було — на нашому Далекому Сході.

Поки що Японія, не зважаючи на перешкоди з боку своєї дужої суперниці — Північно-Американських Сполучених Штатів — має великі здобутки і на морі і на суходолі: вона володіє біля 300.000 кв. кілометрів захоплених чужих земель, з 22 мільйонами населення; крім цього, напівколоніями японськими є ще значна частина Манчжурії з Південно-Манчжурською залізницею, східня округа внутрішньої Монголії, провінція Фуцзянь у південному Китаї та кілька портових міст Китаю, де японці мають величезні промислові підприємства і торгівлю. Цінність колоній для Японії не стільки в торгівлі (вона досить слаба, бо населення колоній убоге), скільки в тій сировині та дешевій робочій силі, що їх дають колонії для японського капіталу.

На Формозі панує фірма Міцуї, експлуатуючи землю, плантації, вугілля, цукор, опій, кокаїн. На Сахаліні — Міцубісі, в Кореї — Асано, Ясуда, Міцубісі, Сумімоту, — як бачимо — і тут ті самі прізвища, що складають фінансове і урядове магнатство Японії.

Становище японських колоній надзвичайно тяжке. Поліційно-військова сила, знущання, тиск і терор — оце методи, що ними керує Японія в колоніях. На Формозі не дійсні закони чинні в Японії. Влада над життям і смертю мільйонів — в руках губернатора. Східня, гориста частина острова, заселена тубільцями, огорожена од західньої низини колючим дротом, що

тягнеться впродовж усього острова, більш, ніж на 400 кілометрів. Землю у тубільців відбирають під плянтації насильством і терором. Японські військові літуни, роблячи пробні польоти, скидають бомби над гірськими селами тубільців; і це — навіть не з метою карі за щось, а так собі, на глум. Зломити до рабського стану або знищити зовсім — оце завдання, що його одверто ставить японська влада на Формозі.

В стані пригноблення живуть на Формозі давні засельці — китайці, що їх там налічується 3.800.000. Виняток робиться тільки для багатіїв-купців, але й на тих воєнщина та чиновництво дивляться, як на нижчу породу.

Люта експлоатація та утиск призводять тубільців до повстань. Але як розправляється японська влада з повстанцями — і казати нічого: коли 1915 року вибухло повстання формозців, що підчас його вбито 51 японця, в цій справі було заарештовано 1413 чоловіка (хоч усіх повстанців було не більш 500) і з них 866 було засуджено на шибеницю.

Становище в Кореї вражає своєю жахливістю навіть невибагливих європейських колонізаторів. Корейці — поза законом. На них впоряджуються погроми з усякого приводу. Вони — завжди під підозрінням у революційності. Є дні різанин (напр. 1 березня), що стали у корейців днями національної жалоби.

Національну ворожнечу уряд роздимає всіми можливими засобами, і в наслідок цього і досі навіть між робітниками корейцями і робітниками японцями завжди гострі стосунки. Не тільки на роботі, на базарі, в торзі, а навіть коли мова йтиме про корейця-зłodія

і японця-зłodія, то й тут виразна нерівноправність: корейцеві—тягар; японцеві—перевага.

Корея—країна сільсько-господарська, густо за-люднена і дуже вбога. Промисловість, гірництво, банки, залізниці—це все цілком у руках японців; але і в галузі здобутків сільсько-господарських та ку-старних,—і тут скрізь японці—в привілейованому стані. Приклад—рибальство: в той час, як 272000 ко-рейців рибалок здобувають на 25 мільйонів ен риби, 73.000 японських підприємців здобувають риби на 27 мільйонів. Найкращі рижові поля скуповують японці. Виробництво тютюну—монополізоване дер-жавою. Деякі прибуткові культури (як напр., корінь „жень-шень“) корейцям заборонено розводити.

Побити японцеві корейця ні за що, заарештувати, мордувати в поліції, забити до смерті—це побутові явища, що навіть нікого не дивують.

На Південному Сахаліні усього населення близько 100.000,—переважно, японців. Руських майже не залишилось. Взагалі скрізь по колоніях японці ведуть свідому політику витиснення всяких конкурентів із торгівлі, з кваліфікованої роботи, з посади, навіть із житла.

На Південно-Манчжурській залізниці японці головним чином—службовці, комерсанти, за-лізничники, військові, поліція.

Обґрунтовуючи та виправдуючи імперіялістичні зазіхання на чужі землі, японський уряд, дипломатія та преса люблять посилатись на тісноту і перенасе-леність країни. „Нарід“,—мовляв,—вимагає нових земель, бо ніде жити“. Ця ж думка уперто прова-

диться через пресу в народню масу і звичайно, має успіх, бо жити таки справді ніде. Вірять цьому поя-сненню і чужоземні дослідники.

Проте, треба відзначити, як факт, що трудова маса Японії ніякої користи не мала і не має од зах-ватів, і тісноти вони аж ніяк не полекшують.

Досить сказати, що власний японський острів Хоккайдо ще дуже мало залюднений, і японці туди не їдуть: холодно. Не селяться японці і на Сахаліні: там за 25 років набралось тільки біля 100.000 япон-ців та й то — заробітчана, службовці, поліція, адмі-ністрація, рибалки, — що приїздить туди на час, а по-стійно жити там і не збираються.

Так само і в Кореї, де японців усього 368 тисяч (гол. чином, — по містах та по коліях залізниць), і в Манчжурії, і на Курільських островах, і в мандатних володіннях. Навіть на тропічній Формозі, де завжди не холодно, японців за 35 років набралось ледве 200.000 чоловіка, і з них більш менш постійних меш-канців мало.

Японці в колоніях та сферах впливу — це офі-цери, салдати, купці, прикажчики, адміністрація, служ-бовці, земельні спекулянти, технічно-кваліфікований склад промислових підприємств, поліція, залізнич-ники, — в тім числі і підмітайла, і убиральники, і офі-ціанти, — шпигуни, проститутки, крамарі, постачальники, фактори, парикмахери, заробітчана, ремісники, спе-кулянти, — тобто в цілому легальні і не легальні авантюристи, шукачі щастя та легких грошей, — апа-рат експлоатації і той паразитичний елемент, що об-слуговує цей апарат або живиться біля нього.

В колонізації органічно-господарській японці себе мало виявляють.

Та от приклад: підчас інтервенції протягом п'яти років, разом з військом у нашій Приморщині та на Амурі перебували сотні тисяч японців. Та й за ці японських шукачів щастя там було досить.

Але тільки що японське військо залишило в шу землю, разом з ним виїхали всі, — навіть проститутки, що їх 1922 року залишилося у Владивостоці 700 осіб; виїхало військо, і не залишилося навіть духу японської культури.

Поверховий, хижацький, виключно експлуатаційний характер японської колонізації особливо впадає в вічі поруч з китайською низовою стихійною колонізацією.

Де живуть китайці, або куди навіть ходять на заробітки, там без китайця — не дихнути: хлібороби, городники, водовози, робітники — чорнороби і кваліфіковані, ^в ремесники, крамарі, шинкарі, підрядчики асенізатори, кухарі, няньки, — всі галузі роботи, де не треба доброго знання мови, за короткий час опиняться в руках китайців.

Наша прикордонна смуга з Китаєм, Манчжурія, Корея і всі острови Тихого Океану дають яскравий приклад цієї здібности китайців добре вживатися і ставати потрібними для місцевого життя.

В колонізаційній практиці Японії трудовим масам немає ніякого місця, тіснота в Японії ніскільки не полекшується колоніальними захопленнями, а служить тільки за агітаційний аргумент в устах апостолів імперіалізму.

Японія і інші держави

Мрія японського імперіялізму — панувати на Тихім Океані.

Єдина промислова держава серед безмежних просторів сільсько-господарських країн, серед океану сировини і дешевої робочої сили, що може постачити півмільярдне острівне і суходільне селянство — Японія, з капіталістичного погляду, має всі дані для цього панування.

А багатства району Тихого Океану не малі: це багата природа тропіків і десятки мільйонів населення на островах; це багатства північних морів, і найголовніше це — велетень Китай, що являє собою як ринок, чверть світового ринку, маючи 446 мільйонів населення і безмежні запаси сировини.

Зробити Китай для себе таким джерелом могутності, яким є для Англії Індія, оце мета японських імперіялістів. Проте на панування в Тихому Океані і зокрема в Китаї, є крім Японії, багато претендентів, бо шукання ринків, сировини та місць для прикладання капіталу — це основне прагнення усіх капіталістичних країн.

І от нині питання про те, хто буде хазяїном на Тихому океані і пануватиме економічно в Китаї, є найважливішим і найзагрозливішим питанням міжнародних стосунків, що в ньому в першу чергу кривно зацікавлена імперіялістична Японія. Суперниками Японії в цих зазіханнях ще недавно були всі капіталістичні держави: в Манчжурії — царська Росія, в Північному Китаї — Німеччина, в Південному Китаї —

Англія та Франція і в усьому Китаї та й на островах Тихого океану — Північно-Американські Сполучені Штати.

Але Радянський Союз, що утворився на місці Росії, не провадить імперіялістичної захватницької політики; Німеччину підірвано війною, і з її спадщини Японія одержала якраз вплив у Шандунській провінції та мандатні острови. Франція—не сильний конкурент на Тихому океані.

Найдужчими претендентами на панування залишаються Америка і Англія. І от з Англією вже здавна у Японії намітилось співробітництво на ґрунті боротьби проти спільних суперників і особливо — проти Америки.

Між Америкою і Англією давно вже назріла боротьба за світову владу, і боротьба ця з кожним днем гострішає, поруч того, як Америка, що її капіталам тісно дома, починає охоплювати все нові землі і впливати навіть на господарство англійських володінь, як Канада, Австралія і навіть Індія. Простягає Америка руку і на Китай, при чому тримається тут окремої од інших держав політики: тимчасом як інші держави намагаються розідрати Китай на окремі сфери впливу (Японія орудує в Манчжурії та Північному Китаї, Англія — в середньому Китаї та на півдні), — Америка проголошує принцип „недоторканих Китаю“ і „одчинених дверей“ у Китай. Під цими гучними фразами, що залурюють деяких китайських дипломатів, притягаючи їхні симпатії до Америки, прихована дуже проста мета: вільною конкуренцією, спираючись на перевагу своїх капіталів,

заволодіти економічно всім Китаєм, бо конкуренції з Америкою інші імперіялісти не витримають.

Америка уникає натискувати на Китай безпосередньо, зате вона ще 1898 року одвоювала у Іспанії величезні і багаті володіння — Філіпінські острови, тобто біля самих дверей Китаю, під боком у Японії і поруч володінь Англії, заснувала міцну економічну і військову базу. Правда, і ця база одірвана од самої Америки океанським простором в 15 — 18 тисяч кілометрів, тимчасом, як для японської флотії досить трьох днів, щоб одрізати Філіпіни; але Америка має допоміжну базу на середині шляху — Гавайські острови, та крім того, володіє в самій гущі японських мандатних островів невеличким островком Гуам, де сходяться тихокеанські телеграфні кабелі, тобто тримає в своїх руках вузол зв'язку. (Другий такий вузол — острів Яп — належить Японії). Панамський канал, що його проклала Америка, не шкодуючи величезних коштів, дає Америці ще одну перевагу: він дає змогу швидко перекинути в разі потреби атлантичну флоту Америки в Тихий океан, і з другого боку — затримувати кожного, кого перепускати для Америки не бажано, і взагалі, як з економічного, так і з стратегічного боку контролювати разом обидва океани.

І нарешті величезну перевагу Америці дають її багатства і повна господарська незалежність.

З такою силою Японія не могла б боротися навіть і за своїх стратегічних переваг, що їй надає ростання ланцюгом вповдовж азійського берега, але сили їй надає союз з Англією, що почався договором

1902 року, існував без перерви, до 1922-го і 1928 року знову в деякій мірі відновився.

Спираючись на Англію, Японія воювала з Росією, заволоділа Кореєю, Ляодуном, Сахаліном, зміцнила свій вплив у Манчжурії, Монголії, Шандуні, розвиває широке залізничне будівництво у Північній Манчжурії; спираючись на Англію, Японія одержала великі здобутки після війни і нарешті вчинила інтервенцію на радянському Далекому Сході, з наміром захопити його. В цілому власне англо-японський союз і зробив Японію великою державою. А Англії союз цей дав доброго і надійного сторожа на Тихому океані, попервах — проти царської Росії, а на весь час і понині головним чином — проти Америки.

Діяльність же Америки за всі останні десятиріччя скерована на кожному кроці на те, щоб притиснути й приборкати Японію.

На Вашингтонській конференції 1921 — 1922 року, між чотирма державами — Америкою, Англією, Францією і Японією зав'язано було угоду про розподіл впливів на Тихому океані. Конференція провадилась під тиском Америки, і Японію примушено повернути Китаєві захоплені нею німецькі концесії в Шандуні — порти Ціндао та Цзяо-Чжоу; формально Японія виконала це, хоч і зберігала свою фактичну — господарську владу там. Договір про політику щодо Китаю, де провадилась американська лінія „одчинених дверей“ теж суперечив намірам Японії, і найголовніше — Америка домоглась на конференції розриву англо-японського договору. Що правда, більшість постанов конференції і досі не виконується,

але до деякої міри вони зв'язують Японію, а головне на який час позбавили її такої підпори, як Англія.

Таким чином — шукання сировини, боротьба за колонії, прагнення в Китай і невпинне загострення ворожнечі з Америкою, — оце ті основні моменти, що визначають міжнародний стан Японії.

Сутичка з Америкою неминуча, і готуючись до неї Японія озброюється, звертаючи особливо велику увагу на збільшення і якісне вдосконалення морських і повітряних сил.

Японська військова фльота два роки тому мала 22 нових крейсери, 86 винищувачів, 46 підводних човнів. Але в суспільстві і пресі Японії провадиться галаслива кампанія, де підкреслюється, що сили ці надто слабкі, порівняно з морськими і особливо з повітряними силами Америки, і вимагається нових бюджетних асигнувань на військово-морське та авіаційне будівництво.

Ще не закінчено було два роки тому чергову програму — 7 нових крейсерів, 14 винищувачів та 24 підводних човни, а військове міністерство вже ставить на чергу ще 16 винищувачів, 4 крейсери, 5 підводних човнів, 3 канонерки, авіоматку, транспортні судна, судна для закладання мін і широку програму будівництва аеропланів.

В шаленій підготовці до майбутньої світової війни, в гарячці мілітаризму, Японія посідає одно з найперших місць, навалюючи нові й нові тягарі на плечі трудящих країни й колоній.

Японський імперіялізм у Китаї

Гострим оком стежачи за намірами суперників, — особливо Америки, — напружуючи всі можливості, щоб використати міжнародні суперечки для власного зміцнення, японський капітал разом з тим невпинно розгортає економічний і політичний натиск на Китаї, чіпляючись за кожний привід, щоб глибше й цупкіше уп'ятись у ласу здобич.

В суперництві з іншими чужоземцями на китайському терені Японія має низку переваг, що з них і користується широко. Перша перевага — близьке розташування і придатні морські шляхи сполучення. На полі економічної конкуренції це забезпечує швидшу і дешевшу доставку товарів та перевіз сировини, швидший і жвавіший зв'язок колоній з центром, швидкіший темп експлоатаційних операцій, і більшу прибутковість їх. Та, на випадок збройного натиску чи загрози, і військова сила завжди під рукою: Японії досить од 1-го до 3-х днів, щоб перекинути усю флоту до китайських портів і перерізати шляхи до баз американської флоту; та скрізь по дорозі японська флота забезпечена запасами. У китайських водах японська торговельна і військова флота — як у себе вдома. Крім того, значну перевагу японському капіталові в Китаї дає і культурна спорідненість, зокрема спільність письменности. Поруч того, як європейські та американські підприємці в Китаї мусять для зносин з китайським ринком вдаватися до китайців-посередників („компрадорів“), що беруть на себе всю технічно-організаційну частину і користуються певною

часткою прибутків, — японські капіталісти можуть з китайським ринком зноситись безпосередньо. Треба ж пригадати, що кожен письменний японець, коли й не знає китайської мови, може „розмовляти“ з кожним письменним китайцем мовчки, на папері, бо китайські письмові знаки (гієрогліфи) у японців майже ті ж самі, і хоч вимовляються й ріжно, але розуміються однаково. Тим то японець у китайському оточенні швидко оговтується і почуває себе, немов дома. Ці переваги, підсилені імперіялістичним нахабством і брутальністю, створюють сприятливі умови для швидкого просування японського капіталу і політичного впливу в Китай. Вкладання японського капіталу в підприємства Китаю зростає чим далі. Притому, коли на півдні (порти Амой, Фу-чжоу та ін.) і в середньому Китаї (Шанхай, Нанкін тощо) японський капітал конкурує з іншими тільки на економічному полі (в Шанхаї, наприклад, основна маса бавовняно-текстильної промисловости — японська), то в Манчжурії, Монголії і в Шандунській провінції Японія претендує на виключну, монопольну економічну владу і політичний вплив. Ці місцевості Японія оголошує „сферою особливих японських інтересів“ і настирливо домагається поглиблення і поширення своєї влади в них.

На Південно-Манчжурській залізниці з її побічними коліями, та в її районі, що охоплює широку смугу Південної Манчжурії, японський уряд — фактичний владарь. Залізниця числиться приватною, але урядовий контроль забезпечено повністю. Нині ж Японія почасті виконала, а почасті буде і проектує ще цілу сітку нових залізниць (Таонань-Ціцікар,

Таонань - Хайлар, Ціцікар - Айгун), що охоплюють район Північної Манчжурії, який прилягає до нашої спільної з Китаєм, — Китайсько - Східньої залізниці; японське будівництво зв'язує цей район з районом Південно - Манчжурської залізниці та з сіткою Корейських залізниць, виводячи Манчжурський ринок з численними японськими підприємствами на ньому — до японських портів Дайрена та Порт - Артура (у Ляо - Дуні) Гензана і Фузана (в Кореї).

Крім того, ця сітка має стратегічне значіння, даючи змогу Японії швидко перекинути армію через Манчжурію на наші китайські кордони і опанувати наш „Зелений Клин“ (Приморщину).

Акційному товариству Пів. Манжурської залізниці належать майже всі підприємства в районі залізниці: порти, копальні, рудні, заводи, електростанції, фабрики, ферми, готелі, торговельні склади, пароплавство на річках і т. ін. Цінність устаткування цієї залізниці та її підприємств обчислюється більш ніж у 600 мільйонів карбованців. Гуртового прибутку це підприємство за 1927-28 рік дало 111 мільйонів ен.*)

Просуваючися в Китай, Японія ледве чи не ширшою рукою, ніж будь - яка з імперіялістичних держав, використовує всі можливості, яких надає політичне безладдя і влада генеральсько - спекулянтських груп у Китаї.

У Манчжурії Японія здавна створила зграю, тісно зв'язану з японською воєнщиною і покірну її вказівкам. Це — так звана «мукденська партія» або «група

*) Див. Канторович: «Железно-дорожные конфликты в Манчжурии» «Новый Восток», кн. 22.

Чжан Цзо-ліна». Ще з часів російсько-японської війни, японський штаб, використовуючи для підпільних операцій ватажка однієї з численних розбійницьких банд — Чжан Цзо-ліна, оцінив його здібності і почав через інших своїх ставлеників у китайському уряді висувати його. Після революції 1911 року, завдяки як власним здібностям, так і японській протекції, Чжан Цзо-лін закріпився в Манчжурії; згодом став вищим військовим начальником (Генерал-інспектором Трьох Провінцій), знайшов підпору в земельно-спекулянтських колах, щільно зв'язався фінансово з експлоатацією Манчжурії, і, під японською кормогою, швидко став фактично незалежним владарем Манчжурії і разом земельним і фінансово-промисловим магнатом.

До останніх років Чжан Цзо-лін і його група були вірними провідниками японського впливу. Коли ж Чжан Цзо-лін почав провадити політичну гру у всекитайському масштабі і, бажаючи поширити свою владу за межі Манчжурії зв'язався з англійською агентурою, японці «усунули» його: підкладеною міною висаджено потяга, де він їхав, і Чжан Цзо-ліна вбито. Японії потрібно, щоб її попихач у Манчжурії не провадив власної політики, а виконував тільки свої обов'язки японської правої руки, головне, не намагався б зв'язуватися з іншими частинами Китаю. Син Чжан Цзо-ліна Чжан Сюе-лян якраз прибічник такої скромної покірно-провінційальної політики, і правління Манчжурією перейшло до нього.

З урядовою групою Манчжурії тісно зв'язані земле-власники і низка капіталістів, що будують свої операції

на експлоатації манчжурської сировини і природніх багатств японською промисловістю.

За останній час на багатства Манжурії починає зазіхати і американський капітал; американська аген-тура заграє з китайськими капіталістами та земле-власниками країни, і як раз в наслідок цього особливо підсилила і Японія за останні роки політику настир-ливого вгризання в тіло Китаю. З 1927 року, коли зформувалося міністерство генерала Танака — відомого прибічника захватів на суходолі — Японія помітно збільшила натиск у Манжурії та Монголії і відновила спроби захопити знову провінцію Шандунь у Північ-ному Китаї. Хлібородна, багата на вугіль та руди і одна з найгустіше залюднених (37 мільйонів населення), Шандунська провінція дуже ласий шматок для Японії, як перспективами економічної експлоатації, так і своїм географічним та стратегічним розта-шуванням.

Вона займає хлібородну долину нижньої течії величезної річки Хуан - хе з півостровом, що вдається між Жовтим та Східньо - Китайським морем, з вели-кою береговою лінією і низкою чудових гаваней (Ціндао, Цзяо - Чжоу, Чіфу та ін.); володіння цим шматком землі дає Японії, окрім опанування Жовтого моря, постійну міцну базу для дальшого просування на суходіл.

Хоч на вашингтонській конференції, під тиском Америки, Японію і примусили одмовитись од політич-них прав на Шандунь, але навіть вивівши на деякий час свої залоги з Шандунських портів, вона зберегла свій економічний вплив там.

А влітку 1928 року, скориставшись з сутички між північними і південними військовими угрупованнями Китаю (що сама ж Японія і роз'ятрювала ту сутичку), Японія, щоб запобігти, буцім то, шкідливим наслідкам збройної усовибиці, захопила знову своїм військом Шандунь і залізницю од Ціндао до Цзінаньфу.

Основна мета японського уряду в цих заходах— заволодіти Шандунем остаточно, зробивши цю провінцію своєю колонією, і зміцнивши тим своє значіння на Тихому океані. Слідом за цим Японія розпочала низку нових натисків у Східній Монголії і Північному Китаю.

Всіма силами Японія намагається порвати ті пута, що частково, накладено на неї у Вашингтоні; але при цьому вона не забуває, що Америка вживе всіх заходів, щоб не допустити її підсилення в Китаї. І Японія вживає нових заходів, щоб забезпечити свою лінію; того ж року відновлено в певних пунктах японсько-англійський союз, що спираючись на нього, імперіялістична Японія будувала і раніше свою силу та значіння. Союз скеровано проти Китаю і на оборону японських претенсій у Китаї від Америки.

Завданням цього союзу і є стати базою для дальшого просування Японії в Китай.

Японія і СРСР

В стосунках Японії з Радянським Союзом визначаються два періоди, немов би не схожі між собою, але однаково обґрунтовані міжнароднім станом Японії.

З царською Росією Японія провадила гостре соперництво в Манчжурії і в Монголії. Підчас війни в імперіялістичних колах Японії підносилось питання про японську колонізацію в Східному Сибіру до Байкалу. В інтервенції 1918 - 1922 р. Японія взяла участь на Далекому Сході з метою заволодіти окупованою країною. Підтримуючи організацією, грошми і військовою силою білогвардійські армії отаманів Семенова, Калмикова, Орлова, Кузнецова, Унгерна та інших, Японія ввела кілька дивізій на радянський терен, посіла лінії Усурійської, Амурської і Забайкальської залізниць, гарнізонні міста, порти і північну частину Сахаліну. Протягом 4-х років з перемінним успіхом тривала тяжка кривава партизанська війна за визволення краю.

Були моменти, коли окремі частини краю визволялись од навали і організували свою владу, прагнучи з'єднання з Радянською Росією. Але японська дипломатія вживала нових інтриг, організовувала нові білогвардійські угруповання, допомагала їм з свого боку воєними діями, намагаючись не припустити об'єднання радянського краю.

Більш трьох років Забайкалля з центром у Читі було зайнято під японською охороною так звану «Семенівською пробкою» — отаманською владою японського помічника — «генерала» (по-старому чинові козачого осаула) Семенова; ця „пробка“ одрізувала зорганізовану в Прибайкаллі Далекосхідню Республіку од Приморського краю, що також на який час (1920 р.) звільнився був од білогвардійщини.

Війна відзначалася надзвичайною лютістю, жорстокістю з боку білогвардійців і їхніх патронів — японців.

Збереглися фотографії, з зображеними японцями та білогвардійцями, що регочуть, випускаючи кишки з черева спійманому партизанові. За одну ніч 4—5 квітня 1920 року японці, підчас мирних переговорів, несподіваним нападом на наші залоги у Владивостоці, Хабаровську, Нікольську, Шкотові, Роздольнім та Спаську вирізали із 5000 чоловік, в тім числі багато жінок і дітей. Членів нашої військової Ради—Сергія Лазо, А. Луцького і Всеволода Сибірцева японці схопили, передали білогвардійцям, і ті спалили їх живими в паровозних паливнях. Спалили так само в паливнях захоплених командирів Андреева, Кустовінова та інших. Помщаючись за одчайдушний опір Ніколаєвської-на-Амурі партизанської залоги японському нападові 12 березня 1920 р. (при чому перемогу одержали партизани) японська ескадра гарматним огнем знищила місто Николаєвськ до щенту.

Отакий був „побут“ чотирьохрічної японської інтервенції.

А тимчасом японські купці, спекулянти, шукачі прибутків, контрабандисти, браконьєри, не гаючи часу, здійснювали конечну мету всього цього: захоплювали радянські рибалки, рубали та вивозили ліс, захопили Сахалін, копали там вугілля, виловлювали рибу, вибирали нафту.

Ніякі намагання з боку Далекосхідньої Республіки і РСФСР—зав'язати мирні переговори не мали наслідків. Першими такими спробами (не лічачи спроб „уряду Приморської земської управи“) були Дайренські переговори, що їх провадили з нашого боку од ДВР т. т. Юрін та Петров, і од РСФСР—т. Мархлевський.

30

Майже вісім місяців з 26 серпня 1921 по 16 квітня 1922 р. японці волокли дипломатичну тяганину з церемоніями, перервами, одкладаннями, непорозуміннями, запитуваннями директив влади і знову перервами,— і ні до якого наслідку ці переговори не привели.

Друга конференція зібралася після довгих попередніх перемовин у місті Чан-Чучь (у Манчжурії, на грані між нашою Китайсько-Східною і японською Південно-Манчжурською залізницями). З нашого боку її провадили т. Іоффе (РСФСР) і т. Янсон (ДВР), а од Японії—Мацудайра.

І тут японці відразу ж поклали хистку мінливу політику, і конференція, пропалювавши 25 день, (вересень 1922 року) роз'їхалася не давши наслідків.

Невдача обох конференцій обумовлювалась позицією суворого і нахабного завойовника-переможця, що її тримались представники Японії. Ставлячи свої вимоги—непомірно-хижацькі, Японія навіть і говорити не бажала про відмовлення од ворожих воєних дій проти нас і ніяк не згоджувалась вивести своє військо з Приморщини і Північного Сахаліна. А це, звичайно, були основні і першочергові наші вимоги.

Більш того, поруч переговорів, Японія провадила воєнні дії, грабувала наші багатства і допомагала ворожим угрупованням; під самий час Чан-Чунських переговорів було викрито японську операцію по поставці зброї в Манчжурію, призначеної проти нас.

1924 року розпочалися нові переговори в Пекіні,— між т. Караханом і японським послом у Китаї Іошізавою.

Інтервенція за цей час уже закінчилася повною невдачею; виявилось вже для японського народу, що

1 мільярд, витрачений на інтервенцію, і десятки тисяч людських жертв загинули марно. А становище Японії ставало дедалі небезпечнішим.

Збут продукції японської промисловости після війни почав швидко падати. Промислова криза, що почала відчуватися вже з 1918 року, утворила перевищення довозу над вивозом (пасивний балянс), що росло з кожним роком і до половини 1924 року набрало загрозливого характеру.

Все гостріше відчувалась недостача нафти в Японії і повна залежність її у цій справі од найлютішого ворога—Америки.

Землетрус 1923 року завдав нового страшеного вдару господарству і політичній моці Японії, бо в числі 7 мільярдних втрат, що зазнала Японія 1.171.750.000 ен упало на промисловість; в тім числі загинув і останній запас нафти, що його мала Японія, зруйнована була база воєнної моці—арсенал в Іокосуці (біля Токіо), і крім того загинула велика частина золотого фонду держави. Зросли рижові заколоти, селянські розрухи, і робітничий рух—на ґрунті промислової кризи, безробіття і скорочень.

Знесилена, з порушеним господарством, без паливних ресурсів, з єдиним експортним продуктом—шовком, що його майже монопольним покупцем є Америка, Японія опинилась в безпорадному стані і в щільних принизливих лабетах залежности перед Америкою; Америка зразу ж і скористувалася з стану суперника, поставивши Японії такі умови позики, як і сама Японія ставила Китаю та іншим залежним і придушеним боржникам.

До того, після розриву англо-японського договору Японія і в особі Англії придбала замість підпори нового суперника. Англія почала відбудовувати воєнну бази в Сінгапурі, що загрожує між іншим і Японії; в самій Англії почалася агітація проти японських зазіхань на Китай.

Придавлене цими невдачами суспільство Японії, роздратоване ще витратою мільярда на невдалу інтервенцію, повернуло своє роздратовання проти тих урядових вдовничих кол, що одурили буржуазію надіями на захоплення радянських багатств і призвели країну до ганебного стану.

Покажчиками незадоволення урядом були два замах на життя принця-регента (правителя за неповнолітністю мікадо) і замах на життя імператриці. Опинившись в загрозливій самотності, Японія починає шукати підпори, захисту, бази, що допомогли б їй утриматись на ногах і зберегти становище „великої держави“.

Єдиний вихід для Японії в такому становищі—це мирний договір і економічний зв'язок з СРСР. Мирні стосунки з нами в першу чергу забезпечують запілля Японії в її настороженому стані щодо Америки. Економічні зносини з нами дають Японії базу постачання лісом і рибою. В наших водах Японія за договорами може здобути мільйони пудів лососини, оселедця, дорша, (тріски), риб'ячого жиру, крабів і, з остач та попсованої риби—риб'ячого туку (борошна) для угноєння,—на загальну суму коло 186.000.000 крб. на рік.

Довіз лісу з Радянської Приморщини і нині складає десятки мільйонів куб. футів, звільняючи Японію од лабетів американської монополії.

А найголовніше—Сахалінська нафта і Сахалінське вугілля—визволяє Японію от найстрашнішої для неї загрози—нафтової монополії Америки, що може ставити Японії які завгодно умови, а на випадок загострення стосунків може вбити Японію відразу з цієї своєї командної височини, знезкровивши її промисловість і флоту.

Усе це Японія може здобути тільки забезпечивши мирні стосунки з Радянським Союзом, і обійти цієї єдиної можливості Японія не мала змоги.

20 січня 1925 року у Пекіні після довгих переговорів Японія підписала з СРСР мирну угоду.

Після угоди було зав'язано кілька договорів на концесії остр. Сахаліна та на орендну експлуатацію рибних та інших урочищ в наших далекосхідніх водах,—і торговельні зносини почали розвиватися, набуваючи чим далі ширших обсягів.

Звичайна річ, радянсько-японські стосунки розвиваються в супроводі і під впливом гострих внутрішніх суперечностей, що не можуть не відбиватися на самому ході їх.

З одного боку керівні кола Японії з надзвичайною ненавистю ставляться до нашого ладу, до нашого розвитку; вони бояться більшовизму; в нашому економічному розвитку і зокрема в господарському зрості радянського Далекого Сходу вони вбачають перешкоду своїм хижацьким планам у цій країні; в наших економічних стосунках з Китаєм і в нашому володінні (спільному з Китаєм) Китайсько-Східньою залізницею вони бачать порушення їхніх власних зазіхань на Північну Манчжурію; нарешті дразливою

згадкою стоять у пам'яті реакційних кіл Японії п'ять років невдалої інтервенції, коли вони хотіли здобути багатства Далекого Сходу дурно; мільярд ен витрат на цю інтервенцію, що пішли на вітер, та тисячі салдат, що загинули в цій експедиції, ненависть японського народу, що її здобув уряд в наслідок цієї дорогої і безславної авантури,—усе це елементи, що живлять і ятять злісно-недоброзичливі настрої в реакційних керівничих колах Японії до нас.

І понині японська імперіялістична агентура і частина правих кіл, де тільки можуть—потайки і напів-одверто шкодять нам у Манчжурії, як у економіці, так і в політиці, одволікають вантажі од Кит.-Схід. залізниці, сприяють ворожим заходам проти нас з боку манчжурської китайської влади та безвідповідальної отаманщини, підгодовують білогвардійщину і т. ін.

Під впливом цих же кіл в японській пресі іноді валками починають з'являтися статті, що починають доводити некорисність для Японії договору з СРСР, наводять цифри, що свідчать про перевагу в торгівлі з Рад. Союзом вивозу з Радсоюзу в Японію над вивозом з Японії в Радсоюз, нарікають на умови риболовецької конвенції, підіймають у пресі кампанії за „вільну“, тобто розбійницьку здобич риби у наших водах, і т. ін. Це все кампанії, що їх підіймають прибічники воєнного натиску на нас.

Проте ці кампанії—тенденційні і брехливі,—не в силі перебороти справжнього стану японо-радянських відносин, що надає великих вигод Японії; а тим паче вони не можуть пересилити жагучої життєвої потреби Японії в мирних стосунках з нами, спричи-

неними тяжким і небезпечним міжнародним станом в її боротьбі з Америкою.

Що правда, торгівля Радянського Союзу з Японією покищо—невелика; 1927—28 року вона оцінювалась у 35 мільйонів, причому, справді наш вивіз перевищував довіз: з Японії вивезено було до нас на 13 мільйонів товарів, а од нас у Японію на 22 мільйони. Проте і це значно більше за довоєнні цифри: 1913 р. усієї російсько-японської торгівлі було тільки на 10 мільйонів. З Японії до нас ідуть, головним чином для потреб Далеко-Східнього краю, хемічні продукти, рибальська снасть і металічні вироби; *) а від нас у Японію ліс (в тому числі багато осики на сірники) риба і нафта. Але не в торзі головна вигода для Японії мирних стосунків з СРСР. На підставі договорів і риболовецької конвенції Японія, крім тієї риби, що купує у нас, здобуває багато сама в наших водах, на орендованих рибальствах Охотського, Сахалінського і Камчатського узбереж. Концесії,—нафтові та вугляні на Сахаліні, і лісові—в Приморщині,—дають не малі прибутки японському капіталові, а найголовніше—забезпечують промисловість і флоту Японії паливом і звільняють Японію од неминучої в усякому іншому разі залежності від американських трестів. Крім того японська торговельна флота багато заробляє на японсько-радянському транспорті. Торговельно-промислові кола Японії і окремі представники уряду сами визнають ці вигоди. Так влітку 1928 року міністр торгівлі Накахасі заявив: „Ми спочатку ставилися

*) „Торг. Пром. Газ.“. Січень 1929 р.

з недовір'ям до торгівлі з СРСР, але упевнилися з досвіду, що наші побоювання не справдилися“ *).

Умови для зміцнення економічного зв'язку, як бачимо, засновано на взаємній вигоді, і зацікавленість Японії в ньому носить характер життєвої потреби.

Своїм чином ідуть, звичайно, процеси розвитку всередині країни.

Невпинно розвивається робітничий і селянський рух.

Так же люто і непримиренно ставиться японська буржуазія до нашого ладу; так же боїться більшовизму. Це відбивається на біжучих стосунках. Досить в'їдливо шкодить нам японська дипломатія і комерційна агентура. Проти нас у значній мірі скеровано залізничне будівництво Японії в Манчжурії. Японська военщина понині шкодить нам у зносінах з Китаєм.

Але в основі Японія життєво зацікавлена в мирних стосунках з нами, і це досить сильна безпека розвитку і закріплення добросусідських економічних зносин і надалі.

А ще міцнішу безпеку добрих стосунків творить зріст симпатії до нас з боку широких народніх мас—симпатій, що ширяться чимдалі і в наслідок ближчого знайомства в процесі зносин, і в наслідок розвитку свідомости серед самих мас.

КНИГОЗБІРНЯ
РОБІТ ФАКУ
Інст. Пед. Проф. Освіти
№

*) За „Торг. Пром. Газ.“. Січень 1929 р.

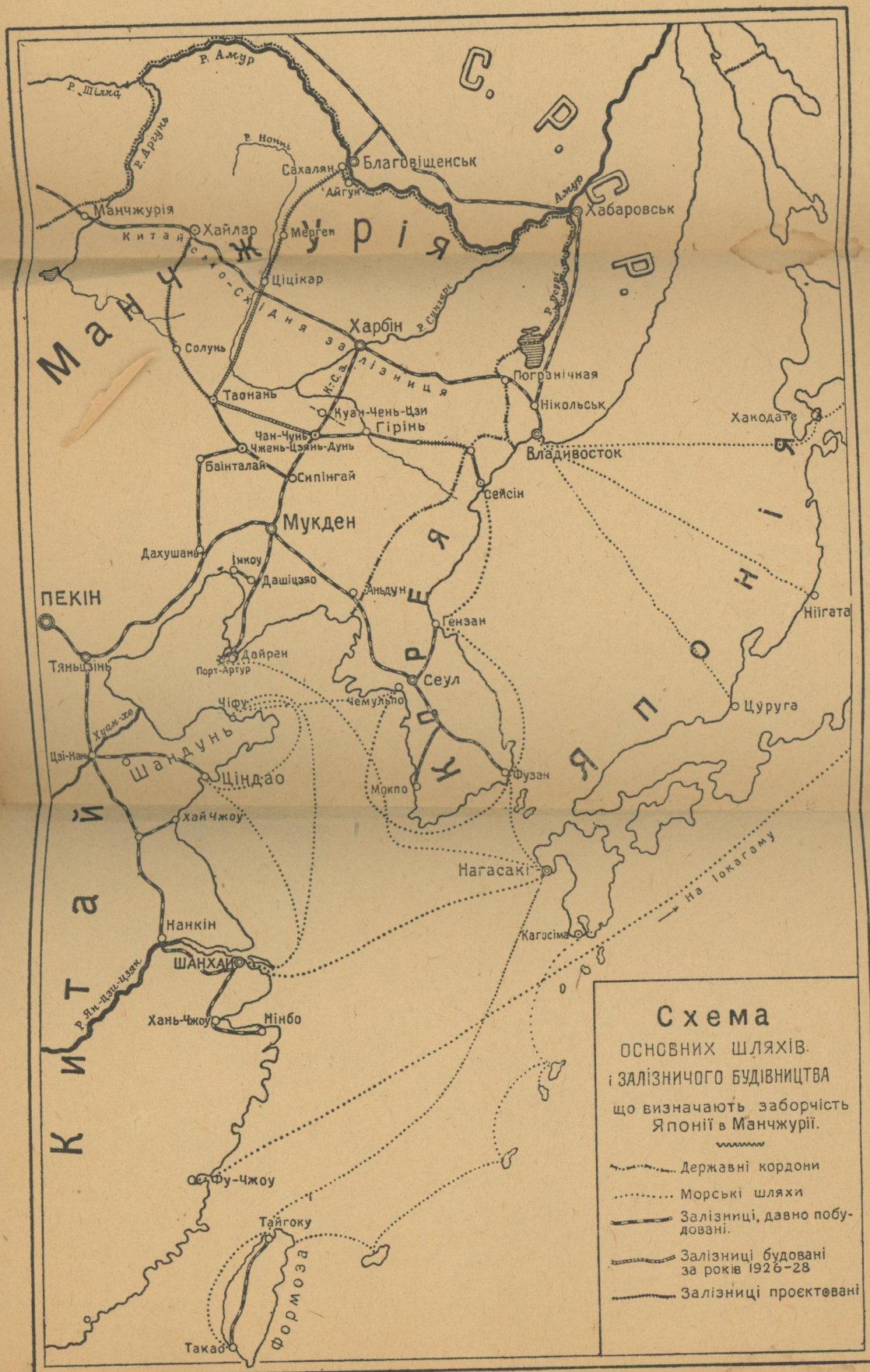
З м і с т.

	Стор.
Вступ	5
Географічні дані про Японію	6
Природа і багатства країни	11
Населення	20
Минуле Японії	22
Господарство Японії	30
Після війни	40
Стан селянства	46
Стан робітництва. — Робітничий рух. — Класова організація . .	52
Держава капіталу	61
Політичні партії буржуазії	68
Культура	71
Колоніальна політика	78
Японія і інші держави	84
Японський імперіалізм у Китаї	89
Японія і СРСР	94

М а п и:

Японія	3
Схема шляхів і залізн. буд. в Манчжурії	105

Вс
Ге
Пр
На
Мѣ
Го
Піи
Ст.
Ст.
Де
По
Ку
Ко
Яп
Яп
Яп

Яп
Сх